

Norske pragmatiske partikler i andrespråksbruk. En studie med data fra ASK-korpuset

Paulina Horbowicz og Marta Olga Janik

Denne studien tar for seg emnet norske pragmatiske partikler i andrespråksbruk. På basis av data fra ASK-korpuset utviklet ved Universitetet i Bergen analyserer vi hvorvidt brukere av norsk som andrespråk (heretter norsk S2-brukere) skiller seg fra morsmålsbrukere av norsk når det gjelder frekvensen av utvalgte partikler. Av språktypologiske grunner har vi valgt tre grupper norsk S2-brukere som har henholdsvis polsk, engelsk og tysk som morsmål. Hypotesen vi framsetter er at de tyske informantene, på grunn av likhet med sitt førstespråk, vil bruke signifikant flere partikler i sine tekster enn de polske og de engelske informantene. Vi undersøker også om man kan koble partikelfrekvensen med andre variabler, som språklig ferdighetsnivå og lengden på oppholdet i Norge. Resultatene vil kunne ha nytteverdi i undervisningssammenheng. Dessuten antyder undersøkelsen hvilke av partiklene som er de lettest tilgjengelige for norsk som S2-brukere, og hvilke av dem som ser ut til å unngås.

Nøkkelord: Pragmatiske partikler; norsk som andrespråk; andrespråkskorpus; kvantitativ studie; skriftspråk

1 Innledning¹

Pragmatiske partikler, ubøyelige småord uten sannhetsfunksjonelt innhold som for eksempel *jo* eller *nok*, er et veldig interessant fenomen i andrespråks-sammenheng. De utgjør et element i det norske språket som er kommunikativt viktig, men som ofte ikke er en del av innfødte taleres bevisste språkkunnskap (Uri 1999). Dessuten har de lite tydelige betydningsgrenser. Aijmer (1996: 395) omtaler partiklene som problematiske, og peker på deres polysemiske karakter

1. Vi vil gjerne takke gjesteredaktør Kaja Borthen, Signe Rix Berthelin og de tre anonyme fagfellene for deres konstruktive tilbakemeldinger og gode forslag.

og til dels selvmotsigende betydningsnyanser, mens Borthen (2014a: 257) kaller en av partiklene “en språklig kameleon som forandrer karakter avhengig av omgivelsene”. Det kan for så vidt sies om alle medlemmene i denne gruppa. Pragmatiske partikler inntar forskjellige plasser i setningen og får sjelden trykk, noe som gjør at de raskt “forsvinner” i sine fonetiske omgivelser. Dette gjør at pragmatiske partikler kan oppfattes som en utfordring for andrespråksbrukere.

Bruken av norske pragmatiske partikler i andrespråksammenheng har hittil ikke blitt undersøkt. Dette kan skyldes at man forbinder pragmatiske partikler med talespråket, og at det er vanskelig å skaffe seg et pålitelig datasett med sammenlignbare andrespråksdata, i det minste hvis man er interessert i statistiske analyser. Imidlertid brukes en rekke pragmatiske partikler også i skriftspråk, og det fins et korpus med andrespråkstekster tilgjengelig for statistiske analyser. ASK-korpuset, utviklet av ASKeladden-gruppen ved Universitetet i Bergen, er et skriftspråkskorpus som tilbyr mulighet til å foreta statistiske analyser av ulike variabler, som for eksempel informanternes førstespråk (S1), deres utdanning, og lengden på oppholdet i Norge. Vi har derfor valgt å bruke dette korpuset for å se på frekvensen av seks norske partikler i andrespråkstekster skrevet av henholdsvis polske, engelske og tyske informanter. Vi har valgt å fokusere på partiklene *jo*, *da*, *altså*, *vel*, *nok* og *visst*. Studien tar sikte på å besvare følgende forsknings spørsmål:

- 1) Er S1-variabelen betydningsfull for bruken av pragmatiske partikler i norske andrespråkstekster?
- 2) Vil det være signifikante forskjeller i bruk av pragmatiske partikler mellom morsmålsbrukere og S2-brukere, samt de ulike gruppene S2-brukere seg imellom?
- 3) Er det mulig å påpeke et språklig ferdighetsnivå i CEFR-skalaen² hvor S2-brukere anvender signifikant flere partikler enn på de tidligere nivåene?

2. Nivåbenevnelser som brukes i artiklene følger *Det felles europeiske rammeverket for språk* (eng. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment), forkortet CEFR. Skalaen har tre hovednivåer: A – basisnivå, B – selvstendig nivå, C – avansert nivå. Hvert av nivåene deles inn i to undernivåer: 1 – lavere nivå, 2 – høyere nivå.

- 4) Kan man påvise sammenheng mellom lengden på oppholdet i Norge og bruken av pragmatiske partikler?

Denne artikkelen er strukturert som følger: I seksjon 2 diskuterer vi begrepene som blir brukt i artikkelen før vi ser kort på eksisterende forskning om partiklene, også fra andrespråksperspektiv og et typologisk perspektiv. I seksjon 3 drøfter vi begrepet transfer og hvorvidt dette begrepet kan være relevant for den valgte kategorien. Seksjon 4 tar for seg hypotesene, metoden og materialet. I seksjon 5 presenterer vi resultatene av undersøkelsen. Resultatene etterfølges av diskusjon og oppsummering, med forslag til videre forskning.

2 Norske pragmatiske partikler

Det er viktig å avklare to av hovedbegrepene som vi vil bruke i denne artikkelen, nemlig modalitet og pragmatiske partikler.

Modalitet er et begrep som kan forstås på mange mulige måter. Boye (2013) anser denne forståelsen til å være et kontinuum mellom en snever og en vid begreptolkning. I den aller snevreste tolkningen omfatter modalitet kun uttrykk for nødvendighet og mulighet, mens den videste tolkningen forstår den som markering av talerens diverse holdninger til ytringen som produseres, altså også for eksempel en affektiv vurdering av den. Vår forståelse av begrepet plasserer oss heller i den vide enden av kontinuumet. I likhet med Palmer (2001), skiller vi mellom epistemisk og evidensiell modalitet, der den førstnevnte gir uttrykk for talerens vurdering av ytringens faktiske status, mens den sistnevnte koder informasjonskilden som taleren bygger sin vurdering på. Selv om disse to kategoriene kan samkodes av ett og samme uttrykk (Nuyts 2001: 56), er det ikke problematisk å trekke et skille mellom dem fordi det også finnes uttrykk som bare koder informasjonskilde og uttrykk som bare modifierer ytringens epistemiske status (Boye 2012). En type modalitet som ifølge Nuyts (2016) ofte er forsømt i omtale av modale forhold er det han kaller for *boulomaic* modalitet, der taleren signaliserer sin evaluering av et saksforhold (“an indication of the degree of the speaker’s or someone else’s liking or disliking, affectively, of the state of affairs”, Nuyts 2016: 39). Denne typen modalitet kalles for affektiv i nordisk faglitteratur (Svennevig 2014). En annen type betydning som er relevant for studien av pragmatiske partikler er den mirative betydningen, beskrevet først av DeLancey (1997, sitert i Aikhenvald 2004). Den mirative markøren koder talerens overraskelse, en uventet ny informasjon.

Pragmatiske partikler har som sagt ikke noe sannhetsfunksjonelt innhold, men de innehar en prosedural betydning, noe som vil si at de bidrar “med betydningsaspekter som relaterer ytringens proposisjon til samtalepartnerne og/eller andre proposisjoner som er tilgjengelige i ytringssituasjonen” (Borthen 2014a: 261). Mange av de leksemene som omtales i denne artikkelen, kan som nevnt også kalles for ‘modalpartikler’, en term som innebærer at de har modale betydningsaspekter i vid forstand. I og med at partiklene også kan utøve diskursrelaterte roller, kan de i visse sammenhenger omtales som ‘diskurspartikler’ eller ‘diskursmarkører’. I tillegg har vi beskrivelser rettet mot andrespråksbrukere (f.eks. Mac Donald 1990), eller populærvitenskapelige omtaler (f.eks. Borthen 2014b) som anvender termen ‘småord’ og hverdagslige benevelser på de ulike funksjonene. I denne artikkelen vil vi stort sett holde oss til begrepet ‘pragmatiske partikler’, men de andre betegnelse vil også forekomme når vi refererer til faglitteraturen der de er i bruk.

2.1 Typologisk og kontrastivt perspektiv

I et typologisk perspektiv er pragmatiske partikler et særegent germansk fenomen. Harbert (2007: 32) omtaler ordkategorien diskurspartikler som “one highly distinctive word category shared by (perhaps) all of the Germanic languages and apparently rare outside that family”.³ Det er blitt påvist at partiklene finnes i alle moderne germanske språk. Likevel er det ett språk i denne gruppen som skiller seg ut, nemlig engelsk: “English does not have the extensive system of discourse particles found in the others, though, and typically employs other means, such as lexical adverbs, tags and parentheticals instead” (Harbert 2007: 35). Kontrastivt sett kan man si at tysk, i likhet med de fleste andre germanske språk, ligner på norsk når det gjelder den utstrakte bruken av pragmatiske partikler (jf. Schoonjans 2016), mens engelsk heller tyr til andre metoder for å uttrykke ekstrabetydningen som de norske partiklene uttrykker.

Polsk hører til den slaviske språkfamilien. Rozumko (2013) påstår at polsk, og generelt sett slaviske språk, ofte er forbigått i tverrspråklige studier av modale partikler. Samtidig kan en se at det i polsk finnes leksemer som kan

3. Riktignok bruker Harbert betegnelsen diskurspartikler, og den kan sees på som noe bredere enn pragmatiske partikler. Samtidig definerer Harbert denne ordkategorien som “short, unstressable, typically monosyllabic words with at most vague propositional meaning which signal something about the speaker’s relation to the utterance or the hearer” (Harbert 2007: 32). Denne definisjonen rommer i alle fall grunnbetydningen til de pragmatiske partiklene som er hovedemne i denne artikkelen.

oppfattes som funksjonelt sett ekvivalente til de germanske partiklene (jf. Szulc-Brzozowska 2010). I polske språkbeskrivelser forekommer det en term som vil kunne oversettes som partikkel (*partykuła*), men medlemmene blir plassert i denne gruppen først og fremst på grunn av semantikken, og ikke på grunn av sine formelle trekk som trykkletthet eller syntaktisk posisjon. Kisiel (2008) inkluderer for eksempel en rekke adverb i denne ordkategorien. Bogusławski (2003) bruker også denne betegnelsen om både enkelte leksemer som *może* ‘kanskje’ og fraser som *być może*, som tilsvarer den norske frasen ‘det kan hende at’. Man kan med andre ord si at det i polsk finnes få leksemer som deler både formelle og funksjonelle trekk med de germanske partiklene.⁴

2.2 Partiklenes formelle og funksjonelle trekk

Norskspåklig faglitteratur om pragmatiske partikler er omfattende, og fordeler seg i hovedsak på to fagfelt – pragmatikk og diskursanalyse. De to disiplinene har forskjellige innfallsvinkler og metoder, og resulterer ofte i beskrivelser som ikke lett kan forenes med hverandre (men se Urbanik 2018). Vi skal i det følgende gjengi noen viktige trekk ved betydningen og funksjonen til de forskjellige partiklene.

De fleste beskrivelser av norske pragmatiske partikler tar for seg seks leksemer: *nå*, *da*, *jo*, *vel*, *nok* og *visst*. Det er disse leksemene som Norsk referansegrammatikk (Faarlund, Lie & Vannebo 1997) definerer som modalpartikler ut ifra deres posisjon i setningen og deres betydning. Om posisjonen skrives det at partiklene “kan stå trykklett i midtfeltet” (ibid: 824), men i de siste årene har også den setningsfinale posisjonen fått mye oppmerksomhet. Fretheim (2014) kaller denne posisjonen for etterfelt, til forskjell fra slutfeltet som er en syntaktisk integrert posisjon på slutten av setninga. Videre skriver Fretheim:

That post-field items are syntactically unintegrated in the hierarchical structure of the host sentence does not mean there are no rules which define the correct linear order of co-occurring particles in the post-field position or the relative order of a particle and some other post-field items like a vocative pronoun, or a copied, right-dislocated pronoun. (Fretheim 2015: 250)

4. Manglende formelle grunner til identifikasjon av partikler i polsk kan skyldes det faktum at den polske ordstilling er mye friere enn den er i germanske språk. Den syntaktiske posisjon kan dermed ikke brukes som et identifiseringskriterium på samme måte som i norsk eller tysk (jf. Szulc-Brzozowska 2010: 21–2).

Blant andre formelle trekk kan man nevne at pragmatiske partikler skiller seg fra modaladverb, som for eksempel *kanskje*, ved at de ikke kan stå i forfeltet⁵ eller alene som svar på spørsmål (Mac Donald 1990: 52). Dessuten kan partiklene modifisere setninger som inneholder et annet modaladverbial, mens modaladverbene utelukker hverandre (ibid.).⁶

De pragmatiske funksjonene til partiklene defineres som å “uttrykke sendarens haldning til innhaldet i setninga og til forholdet mellom dette innhaldet og røyndommen, og sendarens haldning og forventningar til mottakeren” (Faarlund, Lie & Vannebo 1997: 824). Allerede her ser vi at definisjonen rommer mange ulike betydninger, både modale, interpersonelle og tekstuelle. De norske pragmatiske partiklenes semantikk og bruksvilkår omtales som svært komplekse. Dessuten kan partiklene skifte betydningsnyanse avhengig av posisjonen i setninga. Fretheim meddeler at “partiklene i det syntaktiske etterfeltet har gjerne en pragmatisk funksjon som skiller seg noe fra midtfeltpartiklenes (funksjon)” (2014: 198).

I norsk faglitteratur er det vanligvis to klassifiseringer som brukes i beskrivelser av pragmatiske partikler, begge foreslått av Fretheim (1981) og senere tatt opp av andre (blant annet Solberg 1990, Lind 1994 og ikke minst Faarlund mfl. 1997). Den første klassifiseringen deler partiklene i forsterkere (*nå, da, jo*) og dempere (*nok, vel, visst*). Den andre klassifiseringen er basert på partiklenes orientering: mot senderen (ego-orienterte *nå* og *nok*), mot mottakeren (alterorienterte *da* og *vel*), eller nøytrale i forhold til denne klassifikasjonen (objektive *jo* og *visst*). Begge disse parametrene ser ut til å stå sterkt i den norske tradisjonen og brukes også i nyere tekster (jf. Svennevig 2014). Likevel kommer de til kort når det gjelder kartlegging av partiklenes ulike betydningsnyanser og forskjeller mellom dem. Om inndelingen sender- eller mottaker-orientert sier for eksempel Simon-Vanderbergen & Aijmer (2007: 75) at den heller er et kontinuum enn en dikotomi: “the difference between speaker- and hearer-orientation is not absolute, but a scalar one”. Av den grunn kan det være formålstjenlig å berike beskrivelsen med ulike betydningsaspekter som partiklene

-
5. Her må det sies at mange leksemer som fungerer som partikler, også kan plasseres i forfeltet, da med trykk. I noen tilfeller kan det være snakk om forskjellig betydning, som for *da* og *jo*, mens andre tilfeller er mer uklare, som for eksempel *vel* eller *altså* (jf. eksemplene med *altså* i for- og etterfelt hos Fretheim 2014: 205). *Nok* skiller seg fra de andre partiklene ved at den kan ikke brukes i forfeltet, og heller ikke i etterfeltet. I denne artikkelen studerer vi kun bruken av partiklene i midtfeltet og i etterfeltet.
 6. Partiklene kan også kombineres med hverandre. Reglene for hvilke partikler som kan modifisere andre partikler, har hittil kun vært antydnet, men er ikke utførlig beskrevet. Se Thurmair (1989) for en studie av hvordan tyske pragmatiske partikler kan kombineres.

kan uttrykke. Det skal vi gjøre ved å eksemplifisere de komplekse betydningene til to utvalgte partikler, *jo* og *visst*.

Partikkelen *jo* omtales gjerne som en objektiv forsterker som har en klar funksjon: “Jo uttrykker at det modifiserte utsagnet er kjent eller selvsagt” (Solberg 1990: 90). Både Andvik (1992) og Lind (1996) peker på to sentrale funksjoner. Den første er en tekstuell funksjon der man markerer motsetning til det som tidligere ble sagt i samtalen, og på denne måten skaper kohesjon. Den andre funksjonen er å aktivere en kontekst som er felles for samtalepartnerne. Lind skriver videre at denne konteksten kan være kjent på forhånd, eller den kan bli etablert der og da:

Partikkelen fungerer (...) som en såkalt tilgjengelighetsmarkør, og bruken av den kan sees på som en større interpersonell strategi der det gjelder å skape nærhet mellom de ulike kommunikasjonsdeltakerne. Ved å presentere informasjonen som om den allerede var kjent, skapes en slags pseudo-intimitet. (Lind 1996: 185)

Denne nærhetsskapende strategien kan sees på som “en positiv høflighetsstrategi der senderen forsøker å bevare mottakerens positive ansikt ved (...) å presupponere et felles fundament” (op.cit.: 187–188). En annen betydning som Mac Donald (1990: 66) legger til, er den mirative betydningen. *Jo* kan med andre ord markere at situasjonen man omtaler, ikke er i samsvar med forventningene man hadde.

Partikkelen *visst* markerer annenhåndsinformasjon (Fretheim 1981, 1991; Mac Donald 1990). Solberg skriver at den i tillegg gir uttrykk for at taleren ikke stoler helt på informasjonskilden (1990: 90). Borthen & Knudsen beskriver *visst* slik:

Med *visst* kommuniserer den talende at hun er blitt gjort kjent med det aktuelle saksforholdet via sannsynlig evidens, og at dette er verdt å nevnes. Én grunn kan være at taler har hørt saksforholdet fra noen andre og ikke er helt sikker på om det er sant; en annen grunn kan være at hun ønsker å peke på den (mer eller mindre gyldige) slutningen hun har trukket for å komme fram til det hun påstår; en tredje grunn kan være at taler er overrasket over det hun beskriver. (Borthen og Knudsen 2014: 404)

Partikkelen kan med andre ord markere ulike former for evidensialitet, som for eksempel direkte persepsjon, slutning eller annenhåndsinformasjon, og dessuten

også mirativitet og epistemisk usikkerhet. Borthen & Knudsen har dessuten vist (ibid: 387) at bruken av *visst* også kan kommunisere negativ holdning til det proposisjonelle innholdet i ytringen, gjennom å understreke at påstanden representerer noen andres syn som taleren ikke deler.

Denne korte gjennomgangen belyser hvor kontekstavhengig tolkningen til partiklene kan være, og hvor kompleks fenomenet er.

Før vi presenterer studien vår, må det også nevnes at vi ikke har inkludert partikkelen *nå* i vår undersøkelse, først og fremst fordi den ser ut til å være på tilbakegang hos norske talere (Svennevig 2014), men også fordi den hovedsakelig forekommer i talespråket og i skriftspråk som gjengir tale. Derimot har vi valgt å inkludere *altså* i studien. I tradisjonell grammatikk kategoriseres dette leksemet vanligvis som adverb, og Vaskó & Fretheim (1997) omtaler det som anaforisk adverbial når det opptrer i forfeltet. Samtidig, når leksemet er plassert i midtfelt eller etterfelt, regnes det gjerne som en partikkel (Fretheim 2014) hvis funksjon til en viss grad ligner på den til *da* (uten at de fritt kan byttes om). Av den grunn har vi valgt å inkludere *altså* i undersøkelsen vår.

2.3 Andrespråkperspektiv

Norske pragmatiske partikler har hittil ikke blitt viet mye fokus i andrespråks-sammenheng. Uri (1999) undersøkte forståelsesnivået av partiklene *jo*, *vel*, *nok*, *nå* og *visst* hos én norsk S2-bruker og fant ut at partiklene som opptrer i etterfeltet kan by på større tolkningsutfordringer enn de som brukes i midtfeltet (ibid: 150). Dessuten virket det som om betydningene som hadde med epistemiske tolkinger å gjøre, var lettere for informantene enn de andre betydningene, som for eksempel den affektive komponenten til *nok* (uttrykk for beklagelse). I og med at bare én informant inngikk i studien er det vanskelig å si hvorvidt disse resultatene kan generaliseres til en større gruppe norsk S2-brukere.

Borthen, Ree & Robbins (2016) har sett på hvordan forskning på betydningen til en konkret partikkel, nemlig etterhengt *da*, kan implementeres i andrespråksundervisning. Deres studie konkluderte med at eksplisitt undervisning resulterte kun i en liten gjennomsnittlig framgang hos informantene. Samtidig har det vist seg at studentene var positivt innstilt til det testede undervisningsopplegget, noe som tyder på at det er behov for å inkludere pragmatiske partikler i andrespråksundervisning.

Oss bekjent er det kun én undersøkelse som fokuserer på modalpartiklene i andrespråksbruk, og det er Svensson (2012), som er en kartlegging av ulike modale uttrykk i norske andrespråkstekster i ASK-korpuset. Svensson har påvist

at *vel*, *nok* og *jo* dukker opp så tidlig som på A2-nivå, mens *visst* først opptrer i tekstene på B1-nivå. Samtidig må det sies at enkelte forekomster ikke er nok til å se en tydelig tendens. Generelt sier Svensson om modaladverbene at “et bredere spekter som likner på det vi finner i morsmålskorpuset, først er til stede på B2-nivå” (2012: 179).

3 Transfer

I andrespråklæringsprosessen er det ofte flere faktorer som påvirker tilegnelsen av S2, og de kan være både av kognitiv og strukturell art (Berggreen & Tenfjord 1999: 90–94). I slike tilfeller er *transfer* (også kalt *tverrspråklig innflytelse*) en faktor som alltid er involvert (Selinker 1992: 263). I denne artikkelen vil vi bruke Jarvis og Pavlenkos definisjon av transfer, nemlig “the influence of a person’s knowledge of one language in that person’s knowledge or use of another language” (2008: 1). Transfer kan finnes i alle språklig relaterte subdomener: pragmatikk, retorikk, semantikk, syntaks, morfologi, fonologi, fonetikk og ortografi (Odlin 2003: 437). På grunn av dens ulike virkning skiller det mellom tre typer transfer: positiv transfer (korrekt brukt av målspråket), negativ transfer (ukorrekt bruk av målspråket), og endret tilegnelsestempo (Odlin 1989: 36). Negativ transfer kan ha forskjellig utslag: produksjonsfeil, underproduksjon (unngåing), overproduksjon (favorisering) og mistolkning (ibid.). Typen transfer som forekommer i et gitt utsagn avhenger av innlærerens mellomspråklige identifikasjoner (eng. *interlingual identifications*), dvs. “judgments that something in the native language and something in the target language are similar” (Odlin 2003: 454). Disse vurderingene er i sin tur avhengige av hvorvidt innlæreren tror at en gitt struktur er lik i kilde- og målspråket og dermed overførbart (Kellerman 1979, Odlin 2003: 454). Innlæreren støtter seg på sin egen viten om målspråket, på distansen mellom S1 og S2 slik hun selv oppfatter det, og på sin egen intuisjon om hva som er overførbart (Kellerman 1979). Vurderingene er dermed subjektive og kun indirekte knyttet til målspråket, noe som fører til at de ofte er i strid med de virkelige likhetene og ulikhetene mellom språkene (Pienemann mfl. 2005: 95). Dersom en struktur er radikalt forskjellig i to språk, unngår ofte innlærerne å bruke den, eller bruker den med stor forsiktighet (Schachter 1974: 212).

I artikkelen vår gjennomfører vi ikke noen helhetlig transferanalyse, for en slik analyse bør kombinere både kvantitative og kvalitative metoder, mens vi bare fokuserer på de kvantitative metodene. Likevel vil vi i analysene våre påpeke mulige transferkilder. Vi bruker metodologien fra Jarvis (2010), som

bygger på fire typer observasjoner for tverrspråklig innflytelse: 1) intragruppe-homogenitet, 2) intergruppe-heterogenitet, 3) tverrspråklig performansesamsvar og 4) innenspråklige ulikheter. De to førstnevnte observasjonene blir gjennomført ved hjelp av kvantitative metoder. For å fylle kravene om intragruppe-homogenitet og intergruppe-heterogenitet, skal man kunne påvise at forskjellene mellom gruppene er større enn innen gruppene, og at likhetene innen gruppene er større enn mellom dem. De to sistnevnte observasjonene (om tverrspråklig performansesamsvar og innenspråklige ulikheter) er gjerne gjennomført kvalitativt og vil derfor ikke tas opp i denne artikkelen.

4 Hypotese, metode og materiale

Som sagt kjennetegnes germanske språk, med unntak av engelsk, av utstrakt bruk av partikler til å uttrykke modale betydninger. Vi har derfor valgt å undersøke hvorvidt S1-variabelen er relevant for bruken av pragmatiske partikler i norsk S2-bruk hos tre grupper informanter:

- a. tysk – germansk språkfamilie, typisk medlem (med tallrike partikler)
- b. engelsk – germansk språkfamilie, utypisk medlem (lite partikkelbruk)
- c. polsk – en annen (slavisk) språkfamilie (lite partikkelbruk)

I undersøkelsen har vi tatt utgangspunkt i følgende hypoteser:

- 1) Tatt i betraktning de tallrike betydningene pragmatiske partikler kan uttrykke og deres uklare bruksområder, antar vi at S2-brukere vil anvende statistisk signifikant færre partikler enn S1-brukere;
- 2) Ut ifra det typologiske perspektivet antar vi at de tyske informantene vil bruke signifikant flere partikler enn både de engelske og de polske informantene;
- 3) Informantenes lengde på opphold i Norge vil ha en positiv innvirkning på bruken av pragmatiske partikler, og vil gi seg utslag i flere forekomster av disse;
- 4) Etter Svensson (2012) antar vi at B2-nivået vil utgjøre et slags gjennombrudd i bruken av pragmatiske partikler.

Undersøkelsen vår baserer seg på et materiale hentet fra innlærerkorpuset *ASK – Norsk som andrespråkskorpus* som er blitt utviklet av ASKeladden-gruppen ved Universitetet i Bergen. Korpusdata muliggjør statistiske beregninger som vanligvis gir sterk metodologisk evidens (Granger 2002: 1) og gode generaliseringsmuligheter (McEnery & Hardie 2012: 2). En annen fordel ved korpus er at de inneholder store datasett. ASK-korpuset inneholder tekster skrevet av norskinnlærere som snakker ti ulike morsmål: albansk, engelsk, nederlandsk, polsk, russisk, serbokroatisk, somali, spansk, tysk, vietnamesisk, og i tillegg tekster skrevet av personer med norsk som morsmål. Tekstene er skrevet i en testsituasjon og er ekte svar på eksamensoppgaver på to nivåer: *Språkprøven i norsk for voksne innvandrere* (som måler norskkunnskaper på B1-nivå) og *Test i norsk - høyere nivå*, også kalt *Bergenstesten* (som måler norskkunnskaper på B2-nivå).⁷ Det er 100 tekster skrevet av hver morsmålsgruppe på hvert testnivå (med unntak av albansk, somali og vietnamesisk hvor det er færre enn 100 i Bergenstesten), noe som utgjør ca. 2000 tekster til sammen. Hver informant har skrevet kun én tekst (antallet informanter er likt antallet tekster). Søkemotoren i ASK gjør det mulig å søke på både språklige variabler (ordklasse, morfologiske og syntaktiske trekk, feiltype) og ikke-språklige variabler (morsmål, språktest, CEFR-nivå, tema, oppgavetittel, tekst-ID). I tillegg inneholder korpuset en del personopplysninger, dvs. informasjon om testtakernes kjønn, alder, hjemland, utdanning, yrke, og oppholdstid i Norge. Det er mulig å søke på flere variabler samtidig. Informantenes tekster er tilgjengelige i sine originalformer og i en korrigert versjon (i korrektkorpuset).

I denne studien analyserer vi tekster skrevet av de fire morsmålsgruppene norsk, engelsk, tysk og polsk, representert gjennom til sammen 800 hundre tekster (100 fra hver gruppe på hvert testnivå, dvs. Språkprøven og Bergenstesten). Antallet tekster er dermed balansert på tvers av informantenes S1 og deres norskkferdigheter.⁸ Alle informantene i denne studien er voksne og gjennomsnittlig 31 år gamle. Den yngste er 17 og den eldste 66 år gammel. De fleste informantene (dvs. personer fra den engelske, polske og tyske S1-gruppen) har oppnådd B1, B1/B2⁹ eller B2-nivå (79 %). Det er like mange personer på

7. Siden testene er rettet mot personer med norsk som andrespråk, kunne morsmålsbrukere av norsk ikke ta dem. Deres besvarelser ble imidlertid produsert under testlignende vilkår, og essaytemaene var på samme nivå som temaene i Språkprøven og Bergenstesten.

8. CEFR-nivå er ikke oppgitt for den norske morsmålsgruppen, men det kan antas at deres norskkompetanse er på et høyere nivå enn B1 og B2 (formodentlig er de på C1- eller C2-nivå), dvs. de nivåene Språkprøven og Bergenstesten måler. Den norske morsmålsgruppen svarte på de samme oppgavene som norskinnlærere.

9. ASK-korpuset opererer med flere CEFR-nivåer enn det ellers er praktisert. For å få en

A2/B1-nivå som på B2/C1-nivå (i hvert tilfelle 9 %), og færre enn 5 % er på nivåene A2 og C1. Informantene hadde bodd i Norge fra kortere enn 1 år til lenger enn 5 år da de tok prøven (gjennomsnittlig 1,8 år), og de fleste av dem (77 %) oppga at de snakket norsk hver dag. Informantene skrev stiler om ulike temaer, blant annet arbeid, barn, bolig, familie, helse, idrett, innvandring, media, miljø, politikk, trafikk, verdier, og økonomi. Deres valg av temaer var jevnt fordelt på tvers av S1-gruppene.

Vi begynte undersøkelsen med å søke i ASK etter partiklene *vel*, *nok*, *jo*, *visst*, *da*, og *altså*. Det ble gjort ett søk for hver partikkel i hver S1-gruppe. Partiklene ble søkt etter som lemma (ikke ord), derfor ble *visst* søkt etter som *viss*. Slik så søkene ut for den engelske S1-gruppen:

```
[lemma = "vel" %c] \ <> \ \ <del> :: language = "engelsk"
[lemma = "nok" %c] \ <> \ \ <del> :: language = "engelsk"
[lemma = "jo" %c] \ <> \ \ <del> :: language = "engelsk"
[lemma = "viss" %c] \ <> \ \ <del> :: language = "engelsk"
[lemma = "da" %c] \ <> \ \ <del> :: language = "engelsk"
[lemma = "altså" %c] \ <> \ \ <del> :: language = "engelsk"
```

Søkene for de andre S1-gruppene ble gjennomført likedan.

Etter å ha ekstrahert dataene fra ASK, analyserte vi dem manuelt. Alle tilfeller der lemmaene ikke kunne oppfattes som pragmatiske partikler, ble valgt bort (på dette steget ble *viss* brukt som adjektiv også valgt bort). Feilskrivning så vi bort fra, dvs. at også ukorrekt stavede partikler ble tatt med i analysen. For hver person talte vi antall pragmatiske partikler og relativt antall pragmatiske partikler, dvs. antall partikler i forhold til alle ordene brukt av denne personen. Våre statistiske beregninger baserer seg på det relative antallet pragmatiske partikler.

I analysen vår ble alle statistiske beregninger gjennomført ved hjelp av *R* – en statistisk programvare som er fritt tilgjengelig på Internett gjennom General Public Licence (GPL). *R* er et programmeringsspråk, og er godt egnet til statistiske beregninger og grafikk (Dalgaard 2008: vii). I *R* sjekket vi først om dataene vi hadde til rådighet (det relative antallet pragmatiske partikler), var normalt distribuert innen morsmålsgruppene. Til dette ble Shapiro-Wilk-testen

mer nyansert resultatfordeling, har en skala med mellomnivåer blitt introdusert. Hele skalaen består av nivåene: A1, A1/A2, A2, A2/B1, B1, B1/B2, B2, B2/C1, C1, C1/C2, C2. Hvert mellomnivå er betraktet som et adskilt nivå i ASK slik at det ikke inneholder deltakerne fra noen av helnivåene de grenser til.

anvendt. Testen ble kjørt separat for hver S1-gruppe. Det ble ikke funnet normal distribusjon i noen av S1-gruppene. Av den grunn ble vi nødt til å bruke ikke-parametriske tester i analysen. Vi valgte å bruke Kruskal-Wallis-testen i kombinasjon med Mann-Whitey-testen. Kruskal-Wallis-testen en ikke-parametrisk versjon av ANOVA (analysis of variance) og kan brukes for flere sammenligningsgrupper (Cantos Gómez 2013: 45) mens Mann-Whitney-testen blir kalt en ikke-parametrisk versjon av t-testen (ibid.) og kan brukes som post-hoc test til Kruskal-Wallis-testen. Begge testene ble brukt for å beregne sannsynligheten for at forskjellene mellom de testede gruppene var systematiske og ikke tilfeldige. Ettersom vi satte grensen på $p < 0,05$, regnes effekten som signifikant dersom sannsynligheten er 95 % eller mer. Ved hjelp av Kruskal-Wallis-testen kan flere grupper testes samtidig, og etter at en statistisk signifikant forskjell er blitt funnet, kan Mann-Whitney-testen brukes. Den skal kjøres separat på hvert par testede grupper. Siden testen blir gjentatt flere ganger på det samme datasettet, må en korrigerings for gjentatte sammenligninger brukes. Til det har vi valgt Bonferroni-korrigerings.

5 Resultatene

Generelt sett blir pragmatiske partikler brukt av personer i alle de testede morsmålsgruppene. Informantene i vår undersøkelse brukte totalt 492 pragmatiske partikler. Antallet partikler varierer blant S1-gruppene slik at den norske S1-gruppen brukte flest partikler (234 totalt, 1,8 gjennomsnittlig per informant), og den engelske færrest (51, gjennomsnittlig 0,3). De tyske informantene brukte totalt flest pragmatiske partikler blant innlærergruppene (137, gjennomsnittlig 0,7), og de polske nest flest (70, gjennomsnittlig 0,4). Tabellen nedenfor viser antallet pragmatiske partikler fordelt etter S1-gruppene. Som tidligere nevnt var det 200 informanter/tekster i hver S1-gruppe.

På grunn av begrenset antall forekomster av pragmatiske partikler hos S2-brukerne, ble vi nødt til å foreta statistiske analyser av alle de analyserte partiklene som en enhetlig gruppe. Det vil si at vi ikke har analysert hver enkelt partikkel i seg selv. Dette valget er ikke uproblematisk, i og med at de analyserte leksemene har vidt forskjellige betydninger og funksjoner. På den annen side gir det å analysere alle partiklene sammen pålitelige resultater, og danner et godt utgangspunkt til videre forskning på dette feltet.

S1-gruppene er ikke veldig homogene når det gjelder bruk av pragmatiske partikler. For det første er det forskjeller når det gjelder hvor mange av informantene som ikke anvender de undersøkte leksemene. Den engelske og den

Tabell 1. Fordeling av de analyserte partiklenes forekomster i de fire S1-gruppene.

	polsk (N=200)	engelsk (N=200)	tysk (N=200)	norsk (N=200)
Nok	12	14	11	79
Jo	37	20	54	75
Vel	4	5	28	34
Da	7	9	21	27
Altså	9	3	19	19
Visst	1	0	4	0
Sum	70	51	137	234

polske morsmålsgruppen har flest tekster der det ikke forekommer noen pragmatiske partikler – 162. I den tyske gruppen er det 123 tekster uten partikler og i den norske 95. Tabellen nedenfor presenterer antallet informanter som har brukt null, én eller flere enn én partikler.

Tabell 2. Antallet informanter som har brukt partiklene i sine tekster.

Antall personer som har brukt	polsk (N=200)	engelsk (N=200)	tysk (N=200)	norsk (N=200)	sum
0 prag.part.	162	162	123	95	542
1 prag.part.	21	29	43	46	139
>1 prag.part.	17	9	34	59	119
>0 prag.part.	38	38	77	105	258

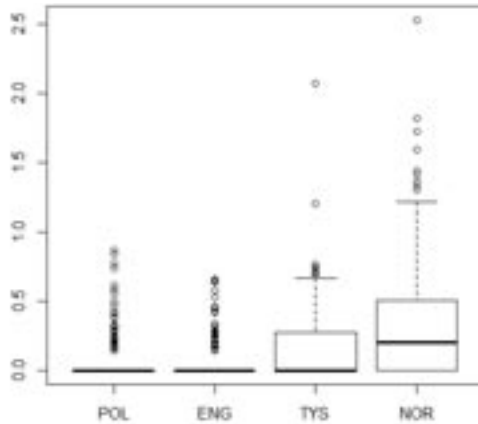
Også antallet pragmatiske partikler relativt til det totale antallet ord varierer blant S1-gruppene. Gjennomsnittlig utgjør dette tallet 0,6 % for den norske S1-gruppen,¹⁰ 0,4 % for den tyske og polske S1-gruppen og 0,3 % for den engelske S1-gruppen. Diagrammet nedenfor viser det relative antallet pragmatiske partikler brukt av informantene i hver S1-gruppe.

Vi sjekket om forskjellene mellom de enkelte S1-gruppene som ses på diagrammet, er statistisk signifikante. Ved bruk av Kruskal-Wallis-testen sammenlignet vi det relative antallet pragmatiske partikler produsert i norsk av morsmålsbrukere av polsk, engelsk, tysk og norsk.¹¹ Resultatet vi har fått, er

10. Blant personene som har brukt minst én pragmatisk partikkel.

11. Det Kruskal-Wallis-testen måler, er ikke bare gjennomsnittet. Testen ser f.eks. på om gruppen er homogen i bruken av partikler, eller om det bare er noen få individer som bruker dem. Det viser seg f.eks. at det er flere personer med tysk som S1 enn med polsk som S1 som bruker pragmatiske partikler (77 vs. 38 personer) og at den tyske gruppen

Figur 1. Fordeling av det relative antallet pragmatiske partikler (i prosent av alle ordene brukt i teksten) brukt av de enkelte informantene i hver S1-gruppe.

statistisk signifikant ($X^2=91.3711$, $df=3$, $p<0.001$). Videre gjennomførte vi Mann-Whitney-testen (med Bonferroni-korrigerings) for å fastslå hvilke av morsmålsgruppene disse forskjellene befinner seg mellom. Resultatene viser at den norske morsmålsgruppen er statistisk signifikant annerledes enn innlærergruppene (NOR-POL: $W=12502$ $p<0,001$, NOR-ENG: $W=12240$ $p<0,001$, NOR-TYS: $W=15657,5$ $p<0,001$). I tillegg er den tyske S1-gruppen statistisk signifikant annerledes enn de to resterende innlærergruppene (TYS-POL: $W=16064$ $p<0,001$, TYS-ENG: $W=15804,5$ $p<0,001$). Det finnes ingen statistisk signifikante forskjeller mellom den engelske og polske S1-gruppen ($W=20123,5$ $p>0,05$). Morsmålsbrukere av norsk anvender altså statistisk signifikant flere pragmatiske partikler enn de testede innlærergruppene. Blant innlærergruppene anvender de tyskspråklige informantene statistisk signifikant flere pragmatiske partikler enn de polske og engelske informantene.

Videre analyser gjelder bare innlærergruppene, dvs. de engelske, polske og tyske norskinnlærerne (600 informanter). Fordi det er få personer på A2- og C1-nivået (henholdsvis 7 og 17 til sammen), har vi slått dem sammen med henholdsvis A2/B1- og B2/C1-nivået. På den måten har vi fått 5 sammenligningsgrupper: A2/B1, B1, B1/B2, B2 og B2/C1. Alle de tre morsmålsgruppene ble slått sammen og analysert sammen. Tabellen nedenfor viser antallet personer

er mer homogen enn den polske. I den polske gruppen er det bare noen få personer som har brukt mange partikler, mens resten bruker bare en partikkel.

på hvert av CEFR-nivåene som har brukt pragmatiske partikler og det relative antallet personer i forhold til alle personene på det gitte nivået.

Tabell 3. Antallet informanter som har brukt partiklene på ulike CEFR-nivåer.

	A2/B1 (N=59)	B1 (N=148)	B1/B2 (N=127)	B2 (N=197)	B2/C1 (N=69)
totalt antall personer som har brukt pragmatiske partikler	2	20	24	74	33
% pers. som har brukt pragmatiske partikler i forhold til alle personer på det gitte nivået	3%	14%	19%	38%	48%

Av tabellen ovenfor kan det leses at med økende kompetanse i norsk bruker flere innlærere pragmatiske partikler. Vi har sjekket om denne sammenhengen er statistisk signifikant. Først gjennomførte vi Kruskal-Wallis-testen som viste at det finnes statistisk signifikante forskjeller blant de ulike CEFR-nivåene ($X^2=28.1745$, $df = 2$, $p<0.001$). Derfor ble også Mann-Whitney-testen (med Bonferroni-korrigerings) gjennomført. Tabell 4 viser resultatene fra denne testen.

Tabell 4. Resultatene fra Mann-Whitney-testen med Bonferroni-korrigerings.

Mann-Whitney-testen (Bonferroni)	A2/B1	B1	B1/B2	B2
A2/B1				
B1	W = 3921 p>0,05			
B1/B2	W = 3167 p<0,05	W = 8920,5 p>0,05		
B2	W = 3846,5 p<0,001	W = 11333,5 p<0,001	W = 10323 p<0,01	
B2/C1	W = 1136 p<0,001	W = 3421 p<0,001	W = 3124,5 p<0,001	W = 5982,5 p>0,05

Nivå B2 ser ut til å være kritisk for innlærernes bruk av pragmatiske partikler. Informantene på dette nivået bruker signifikant flere pragmatiske partikler enn informantene på lavere nivåer. I tillegg finnes statistisk signifikante forskjeller mellom nivåene i avstand større enn ett nivå. Det vil si at personene på B1/B2-

nivået bruker statistisk signifikant flere pragmatiske partikler enn personene på A2/B1-nivået, men statistisk signifikant ikke flere enn de på B1-nivået. Informantene på B2/C1-nivået bruker statistisk signifikant flere pragmatiske partikler enn informantene på A2/B1, B1 og B1/B2-nivået, men ikke flere enn de på B2-nivået. Det er heller ingen statistisk signifikante forskjeller mellom nivåene A2/B1 og B1. Det kan altså sies at innlærernes bruk av pragmatiske partikler øker med deres økende norskkompetanse.

Hypotesen om at informantenes lengde på opphold i Norge vil ha positiv innvirkning på bruken av pragmatiske partikler, ble ikke bekreftet. Personer som hadde oppholdt seg i Norge opptil ett år (69 personer), brukte 115 pragmatiske partikler, de som hadde bodd i Norge fra 1 til 2 år (40 personer) brukte 55 pragmatiske partikler, og de som hadde bodd i Norge over 2 år (43 personer) brukte 83.¹² Vi ser at det er en svak tendens til at de som har vært lengst i Norge (over 2 år) bruker flere pragmatiske partikler i gjennomsnitt enn de øvrige informantene, men det er en nedgang i frekvens fra 1 år til 2 år. Vi har heller ikke funnet noen statistisk signifikante forskjeller her (Krisikal-Wallis-testen: $X^2=5,356$, $df=2$, $p>0,05$). Vi kan med andre ord ikke konkludere med at lengre oppholdstid i Norge virker fordelaktig på informantenes bruk av pragmatiske partikler i form av hvor ofte de brukes.

6 Oppsummering, diskusjon og videre forskning

Denne studien har diskutert hvilke variabler som henger sammen med bruk av pragmatiske partikler i norsk som S2. Vi har testet tre variabler: morsmålsvariabelen, CEFR-nivå og lengden på oppholdet i Norge. De to første variablene ser ut til å påvirke bruken av pragmatiske partikler i norsk, mens den sistnevnte variabelen ikke ser ut til å være av betydning. Dermed ble tre av de fire hypotesene som vi stilte i seksjon 4, bekreftet. De undersøkte norsk S2-informantene brukte statistisk signifikant færre partikler enn morsmålsbrukere, og den tyske gruppa skilte seg ut ved signifikant høyere frekvens av partiklene enn de engelske og polske norsk S2-brukerne. Dessuten har B2-nivå vist seg å være det nivået der vi kan observere et gjennombrudd i partikkelbruken. Fra og med dette nivået anvender S2-brukere signifikant flere partikler enn informantene som befinner seg på de lavere nivåene. Dette funnet er i samsvar med resultatet

12. Summen av pragmatiske partikler er her 253 (og ikke 258 som i tabell 1) ettersom vi har regnet kun de personene som har oppgitt informasjon om sin oppholdstid i Norge. Det er imidlertid én person som ikke har gjort det og som har brukt 5 pragmatiske partikler i sin tekst.

som Svensson (2012) fikk i sin undersøkelse av alle typer modaladverbialer (både partikler og adverb). Den eneste hypotesen som vi ikke har fått belegg for i dataene er hypotesen om at lengden på oppholdet i Norge vil ha en positiv påvirkning på aktiv bruk av partiklene. Samtidig må det sies at antallet informanter var altfor lite til å kunne skille ut forskjellige grupper. Dataene fra ASK-korpuset gjorde det altså ikke mulig å trekke bastante konklusjoner angående direkte sammenheng mellom lengden på opphold og bruken av pragmatiske partikler.

Det som kan leses av de rå tallene oppgitt i tabell 1, er at den mest frekvente partikkelen i andrespråkssammenheng var *jo* for alle de tre innlærergruppene. Denne partikkelen var også ganske frekvent hos innfødte norskbrukere. Samtidig kan det bemerkes at den andre partikkelen som norske morsmålsbrukere gjerne anvender, *nok*, opptrer mye sjeldnere i andrespråksmaterialet. Dette kan muligens skyldes bruksbetingelsenes klarhet eller vaghet. Om de to partiklene sier Solberg (1990) at *jo* har klare bruksbetingelser, mens *nok* er nokså vag og vanskelig å beskrive. Det bør også nevnes at de tyske informantene bruker *altså* like ofte som morsmålsbrukere, mens de to andre innlærergruppene gjør det mindre frekvent. Dette skyldes sannsynligvis den store formelle og funksjonelle likheten mellom norsk *altså* og tysk *also*. En kontrastiv undersøkelse av hvor ekvivalente disse leksemene er i tysk og norsk, ligger utenfor denne artikkelens rammer, men en slik undersøkelse kunne utvilsomt besvart spørsmålet om man trygt kan “kopiere” det tyske leksemet over til det norske språket.

Forskjellene i bruken av pragmatiske partikler blant de tre gruppene viser at de norske partiklene brukes i større grad av informanter hvis morsmål har typologisk likhet med norsk. De polske og de engelske informantene, som faktisk oppnår samme “skår” i tabell 2, er antakelig påvirket av morsmålet sitt i sin begrensede bruk av partikler. Resultatene kan tyde på at pragmatiske partikler oppfattes som radikalt forskjellige strukturer fra S1-språkets strukturer og at dette fører til unnvikelse (jf. Schachter 1974). Når det gjelder de tyske informantene ser vi at forskjellene mellom dem og norske morsmålsbrukere er langt mindre, så man kan tolke det slik at de tyske informantene med hell overfører partikkelkategorien fra morsmålet sitt. Det må imidlertid samles inn mer evidens for å kunne bekrefte at Jarvis’ (2000, 2010) transferhypotese gjør seg gjeldende i forbindelse med tilegnelsen av pragmatiske partikler i norsk som andrespråk. De polske, engelske og tyske norskbrukerne kjennetegnes av både intragruppe-homogenitet og intergruppe-heterogenitet, noe som vil si at to av Jarvis’ krav for å bevise transfer har blitt oppfylt. For å kunne diskutere de to

andre kravene, nemlig tverrspråklig performansesamsvar og innenspråklige ulikheter, må man foreta kvalitative studier av data. Dette ser vi på som neste skritt i vår studie av norske pragmatiske partikler i andrespråksbruk.

Når det gjelder undersøkelsens didaktiske implikasjoner, kan vi konstatere at pragmatiske partikler sannsynligvis er en ordkategori som ikke er lett tilgjengelig for mange S2-brukere. Dette gjelder særlig norsk S2-brukere med polsk (slavisk) morsmål, i tillegg til engelsk (vest-germansk). Samtidig bør det understrekes at norske pragmatiske partikler har en stor påvirkning på hvor vellykket en kommuniserer, noe som Borthen (2014b) forklarer slik: “Fjern småordene fra en samtale eller sett dem inn på feil sted, og sannsynligheten er stor for at den du snakker med misforstår deg”. Av den grunn bør det være av interesse for S2-lærere å kunne introdusere denne ordkategorien for innlærere. Samtidig må det sies at eksplisitt undervisning i leksemene med så komplekse og kontekstavhengige betydninger, er krevende og vil kanskje ikke gi umiddelbare resultater, noe som Borthen, Ree & Robbins (2016) har påvist.

Litteraturliste

- Aijmer, Karin. 1996. Swedish modal particles in a contrastive perspective. *Language Sciences* 18, 1-2, 393–427.
- Aikhenvald, Aleksandra. 2004. *Evidentiality*. Oxford: Oxford University Press.
- Andvik, Erik. 1992. *A pragmatic analysis of Norwegian modal particles*. Arlington: The Summer Institute of Linguistics, University of Texas.
- Berggreen, Harald & Kari Tenfjord. 1999. *Andrespråkslæring*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Boguslawski, Andrzej. 2003. ‘Może’ i ‘być może’. I Linde-Usiekniewicz, Jadwiga & Romuald Huszcza (red.): *Prace językoznawcze ofiarowane Profesor Jadwidze Sambor*. Warszawa: Wydział Polonistyki UW, 11–43.
- Borthen, Kaja. 2014a. Hva betyr ‘da’, da? *Norsk lingvistisk tidsskrift* 32, 257–306.
- Borthen, Kaja. 2014b. Trenger vi småord som da, altså, vel, visst og jo? Riksmålsforbundet. Hentet januar 2018. <https://www.riksmålsforbundet.no/trenger-vi-smaord-som-da-altsa-vel-visst-og-jo/>
- Borthen, Kaja & Cecilie Knudsen. 2014. Semantiske og pragmatiske aspekter ved trykklett visst. *Norsk lingvistisk tidsskrift* 32, 360–411.
- Borthen, Kaja, Nils Arne Ree & Sissel Robbins. 2016. Pragmatiske partikler i norsk som andrespråk: Hvordan undervise om etterstilt ‘da’? Innlegg på

- Den sjuende nasjonale forskningskonferansen om norsk som andrespråk, NTNU Trondheim.
- Boye, Kasper. 2012b. *Epistemic meaning. A crosslinguistic and functional-cognitive study*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Boye, Kasper. 2013. Modality. I Carol A. Chappelle (red.): *Encyclopedia of Applied Linguistics*. Blackwell Publishing, 4060–4.
- Cantos Gómez, Pascual. 2013. *Statistical methods in language and linguistic research*. Sheffield: Equinox Publishing.
- Dalgaard, Peter. 2008. *Introductory Statistics with R*. Second Edition. New York: Springer.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie & Kjell Ivar Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fretheim, Thorstein. 1981. 'Ego'-dempere og 'alter'-dempere. *Maal og minne* 1-2, 86–100.
- Fretheim, Thorstein. 2014. Et relevanstereoretisk blikk på likheter og forskjeller mellom partiklene *da* og *altså*. *Norsk lingvistisk tidsskrift* 32, 197–256.
- Fretheim, Thorstein. 2015. A relevance theoretic perspective on the Norwegian utterance-final particles *da* and *altså* compared to their English counterpart *then*. I Hancil, Sylvie, Alexander Haselow & Margje Post (red.): *Final particles*. Mouton de Gruyter, 249–283.
- Granger, Sylviane. 2002. A bird's eye view of learner corpus research. I Granger, Sylviane, Joseph Hung & Stephanie Petch-Tyson (red.): *Computer Learner Corpora, Second Language Acquisition and Foreign Language Teaching*. Amsterdam & Philadelphia: Benjamins, 3–33.
- Harbert, Wayne. 2007. *The Germanic languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jarvis, Scott. 2000. Methodological Rigor in the Study of Transfer: Identifying L1 Influence in the Interlanguage Lexicon. *Language Learning* 50 (2), 245–309.
- Jarvis, Scott. 2010. Comparison-based and detection-based approaches to transfer research. I Roberts, Leah, Martin Howard, Muiris Ó Laoire & David Singleton (red.): *EUROSLA Yearbook 10*. Amsterdam: Benjamins, 169–192.
- Jarvis, Scott & Aneta Pavlenko. 2008. *Crosslinguistic influence in language and cognition*. New York: Routledge.
- Kellerman, Eric. 1979. Transfer and non-transfer: where we are now. *Studies in Second Language Acquisition* 2, 37–57.
- Kisiel, Anna. 2008. Z metologii badań partyku – partykuła a struktura tematyczno-rematyczna. *Prace Filologiczne* 54/2008, 185–198.

- Lind, Marianne. 1994. *Pragmatiske partikler i diskursanalytisk perspektiv: jo, altså, vel, nå og da i et norsk talemålsmateriale*. Upublisert hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.
- Lind, Marianne. 1996. Pragmatiske partikler i diskursanalytisk perspektiv. Bruken av partikkelen *jo* i et norsk talemålsmateriale. I Ottoson, Kjartan G., Ruth V. Fjeld & Arne Torp (red.): *The Nordic Languages and Modern Linguistics. Proceedings of The Ninth International Conference of Nordic and General Linguistics. University of Oslo, January 11-12, 1995*. Oslo: Novus, 177–190.
- Mac Donald, Kirsti. 1990. Når man mangler førstehåndskjennskap – en studie i modalitet; Små ord med stor betydning. I Golden, Anne, Kirsti Mac Donald, Bjørg Michalsen & Else Ryen: *Hva er vanskelig i grammatikken? Sentrale emner i norsk som andrespråk*. Oslo: Universitetsforlaget, 50–72.
- McEnery, Tony & Andrew Hardie. 2012. *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nuyts, Jan. 2001. *Epistemic modality, language and conceptualization*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins.
- Nuyts, Jan. 2016. Analyses of modal meaning. I Nuyts, Jan & Johan van der Auwera (red.): *The Oxford Handbook of Modality and Mood*. Oxford University Press, 31–49.
- Odlin, Terence. 1989. *Language transfer: cross-linguistic influence in language learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Odlin, Terence. 2003. Cross-Linguistic Influence. I Doughty, Catherine J. & Michael H. Long (red.): *The Handbook of Second Language Acquisition*. Singapore: Blackwell Publishing, 436–486.
- Palmer, Frank R. 2001 [1986]. *Mood and modality*. Second Edition. Cambridge University Press.
- Pienemann, Manfred, Bruno Di Biase, Satomi Kawaguchi & Gisela Håkansson. 2005. Processability, typological distance and L1 transfer. I Pienemann, Manfred (red.): *Cross-linguistic aspects of processability theory*. Amsterdam/New York: John Benjamins Publishing Company, 85–116.
- Rozumko, Agata. 2013. Modal adverbs, particles and discourse markers across languages. Recent attempts at delimiting the categories in Anglophone and Polish linguistics. *Białostockie Archiwum Językowe* 13/2013, 289–293.
- Schachter, Jacquelyn. 1974. An error in Error Analysis. *Language Learning* 24, 205–214.

- Schoonjans, Steven. 2016. Modal particles in German. I *The Encyclopedia of Applied Linguistics* (<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/9781405198431.wbeal1479>).
- Selinker, Larry. 1992. *Rediscovering interlanguage*. London: Longman.
- Simon-Vandenberg, & Karin Aijmer. 2007. *The semantic field of modal certainty*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Solberg, Torgerd K. 1990. *Modalpartikler i norsk*. Norskkrift 69.
- Svennevig, Jan. 2014. “Det er nå trivelig der innpå, nå”. Nå – en diskursmarkør i tilbakegang. I Johannessen, Janne B. & Kristin Hagen (red.): *Språk i Norge og nabolanda. Ny forskning om talespråk*. Oslo: Novus, 291–313.
- Svensson, Snorre K. 2012. Modalitet og rammeverksnivåene. I Carlsen, Cecilie (red.): *Norsk profil. Det felles europeiske rammeverket spesifisert for norsk. Et første steg*. Oslo: Novus, 159–187.
- Szulc-Brzozowska, Magdalena. 2010. Zur semantisch-pragmatischen Erweiterung der Abtönungsfunktion bei polnischen Modalpartikeln aus kontrastiver Sicht (Deutsch-Polnisch). I Hentchel, Elke (red.): *Linguistic Online* 44, 4/2010, 19–28. Hentet januar 2018. <https://bop.unibe.ch/linguistik-online/index>
- Urbanik, Pawel Kazimierz. 2018. Kan ikke du stå der, da? En sosiokognitiv analyse av finalpartikkelen *da* i interrogative *kan*-anmodninger. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 36. 75–106.
- Uri, Helene. 1999. Pragmatiske partikler i andrespråksperspektiv. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 17, 139–154.
- Vaskó, Ildikó & Thorstein Fretheim. 1997. Some central pragmatic functions of the Norwegian particles *altså* and *nemlig*. I Swan, Toril & Ole Westvik (red.): *Modality in Germanic languages*. Berlin: Gruyter, 233–292.

Korpus

ASK – Norsk andrespråkskorpus. Clarino, Universitetet i Bergen. Hentet august 2017. <http://clarino.uib.no/ask>

Summary

This study focuses on the topic of Norwegian pragmatic particles in second language use. On the basis of data from the ASK corpus developed at the University of Bergen, we analyse whether users of Norwegian as a second language (henceforth Norwegian L2-users) differ in the frequency of employing chosen pragmatic particles in their texts. For language typological reasons we have

chosen three groups of L2-users, i.e. users with Polish, English and German as mother tongue. The hypothesis is that the German informants, due to the typological similarity between Norwegian and German, will employ the particles statistically significantly more frequently than their Polish and English counterparts. We also investigate whether the frequency of using particles may be linked with other variables such as the CEFR-level or the duration of the informants' stay in Norway. The results will be useful in Norwegian L2-teaching. The study also sheds light on which Norwegian particles are more often used by L2-writers and thus seem to be more accessible to Norwegian L2-learners, and which ones tend to be avoided.

Paulina Horbowicz

Førsteamanuensis i norsk språk
Avdeling for skandinaviske studier
Adam Mickiewicz Universitet
Al. Niepodleglosci 4, blok A
PL-61-874 Poznan
phorbo@amu.edu.pl

Marta Olga Janik

Førsteamanuensis i norsk språk
Avdeling for skandinaviske studier
Universitetet SWPS
ul. Chodakowska 19/31
PL-03-815 Warszawa
mjanik@swps.edu.pl